

Betreft: Zienswijze concept NRD Heusden
Uw referentie: Zaaknummer 2053111

Online aangeboden via www.heelheusdenduurzaam.nl

Bokhoven, 4 juli 2025

Geachte heer, mevrouw,

Van de Vereniging Bescherming Authentiek Bokhoven (VERBAB) ontvangt u onze zienswijze op de ter inzage gelegde Notitie Reikwijdte en Detailniveau PlanMER windenergie gemeente Heusden en Windenergie Heusden Participatieplan.

Notitie Reikwijdte en Detailniveau PlanMER windenergie gemeente Heusden

1.1 Inleiding

Zoals vermeld wordt het haalbaarheidsonderzoek (en daarmee het figuur 2 uit hoofdstuk 2.3.2 'Technische ruimte voor windturbines') als basis genomen van de NRD en daarmee ook de toekomstige planMER. Echter, er zijn naar aanleiding van zienswijzen op het haalbaarheidsonderzoek (Haalbaarheidsonderzoek Energiehubs 2023) én aanvullingen op het concept NRD inmiddels veel (harde en zachte) belemmeringen aan het licht gekomen die nu wél meegenomen worden in de NRD. Een goed voorbeeld hiervan zijn de grote cirkels die in het haalbaarheidsonderzoek zijn getrokken om (de schootsvelden van) vesting Heusden en fort Hedikhuizen, alsmede de eendenkooien en het cultuurhistorisch belangrijke gebied van de Baardwijkse overlaat ('Figuur 1 Zoekgebieden' uit ruimtelijk haalbaarheidsonderzoek Energiehubs (2023)).

Het beschermd dorpsgezicht Bokhoven werd in het Haalbaarheidsonderzoek níét geaccepteerd als belemmering omdat dit buiten de grenzen van de gemeentegrens liggen (VERBAB heeft in meerdere Zienswijzen daar verbazing over ge-uit) en kreeg in die beoordeling dus niet dergelijke bescherming. In de NRD wordt het beschermd dorpsgezicht Bokhoven nu wel geaccepteerd en benoemd in 3.8.1.1.

Het kan niet zo zijn dat beschermd dorpsgezicht Bokhoven nu (in NRD) wel erkend wordt en dus meegenomen wordt als 'zacht criterium' welke meegenomen in de afweging / analyse, terwijl de cultuurhistorische elementen binnen gemeentegrenzen al zijn uitgesloten als een hard criterium.

Een ander voorbeeld is het weidevogelgebied direct aangrenzend aan de Bokhovense zijde van zoekgebied 8. Dit kon niet worden meegenomen in het haalbaarheidsonderzoek, maar wordt nu wel meegenomen in de NRD. Het haalbaarheidsonderzoek zal met zoveel nieuwe (geïnccludeerde) informatie m.b.t. criteria buiten gemeentegrenzen dus opnieuw moeten plaatsvinden mét inbegrip van harde en zachte criteria die búten de gemeentegrenzen van invloed zijn.

Daarnaast zullen de (zwaarte van de) criteria beoordeeld moeten worden door het geldend gezag van deze gebieden; de buurgemeenten zelf. Het is ondemocratisch om criteria buiten gemeentegrenzen te laten beoordelen door de initiatiefnemende

gemeente (Heusden) die mogelijk meer baat (dan lasten) heeft van criteria buiten gemeentegrenzen.

1.2 Doel van NRD en planMER

Er wordt vermeld dat er sprake is van negen potentiële locaties die in aanmerking komen voor plaatsing van een energiehub. Tot nu toe is er sprake geweest van 8 zoekgebieden. Als er een nieuw zoekgebied is toegevoegd zou dit gebied alsnog beoordeeld moeten worden op de wijze waarop dat is gebeurd in het Haalbaarheidsonderzoek Energiehubs gemeente Heusden - Haalbaarheidsonderzoek 20231003.

Algemeen

De informatieverstrekking richt zich op de inwoners van Heusden. Zeker waar het zoekgebied op een gemeentegrens ligt zou de betrokkenheid van de inwoners van het grensgebied van de aanpalende gemeenten betrokken moeten worden.

1.4.1 Betrokken partijen

Onder het kopje Overlegpartners worden Buurgemeenten en Inwoners vermeld.

VERBAB ziet graag dat er invulling wordt gegeven aan het voornemen om de genoemde partijen te betrekken. VERBAB ziet graag dat de overlegagenda's beschikbaar worden gemaakt zodat er voorbereidend overleg kan plaatsvinden tussen de vertegenwoordigers (wethouder?) van de gemeente 's-Hertogenbosch en VERBAB.

VERBAB neemt aan dat onder Inwoners degenen wordt bedoeld die in de onmiddellijke omgeving van een zoekgebied wonen en er dus geen beperking geldt dat alleen inwoners van Heusden worden betrokken.

2.5.2.2 Hoogwater aanpak Brabant Oost

In de tekst wordt vermeld dat er bij de opstelling van de PlanMer geen rekening kan worden gehouden met de eventuele plannen van de realisatie van de HOWABO II. De mogelijke realisatie daarvan kan echter wel invloed hebben op de realisatie van de energiehub, vanwege mogelijke risico's voor wateroverlast op de locatie. Het is ons inziens noodzakelijk om de mogelijke risico's daarvan wel in de PlanMer mee te nemen.

2.5.3 Plannen buurgemeenten

Het (door de gemeente 's-Hertogenbosch ingestelde) verbod op windmolens in de Bokhovense polder, genoemd als 'inpassingsstrategie' vastgelegd in 'Visie Energielandschap 's-Hertogenbosch 2022', dient hier vermeld te worden. In de Bokhovense polder is een inpassingsstrategie van toepassing. Dat betekent dat zonne-energie wel wordt toegestaan, maar windenergie nadrukkelijk niet. Zie ook de argumentatie voor dit besluit in de Visie Energielandschap: 'De Bokhovense polder is een open polderlandschap. Het gebied heeft met name een landschappelijke kwaliteit in de vorm van openheid en daarnaast ook ecologische en recreatieve kwaliteiten. Veel bewoners zien hier kansen voor een kleinschaliger landschap met landbouw en verbetering van de natuurwaarden.'

3.3 Energieopbrengst en netinpassing

De gemeente ziet wel meerwaarde in de koppeling van wind- en zonne-energie en daarom wordt deze wel meegenomen in de planalternatieven op basis van technische beschikbare ruimte (zie laatste zin 3.3.1). Wat betekent dit concreet, zijn de gegevens daarvoor al beschikbaar?

Daarmee wordt in ieder geval ook gesuggereerd dat de locatie voldoende ruimte voor technische voorzieningen nodig heeft en dat de impact daarvan op de leefomgevingskwaliteit (natuur, infrastructuur, landschap, geluid e.d.) ook onderzocht dient te worden.

3.3.4. Effect op beschermende soorten

Er is geen onderzoek gedaan naar het voorkomen van bijzondere dier- (en vooral vogel-) soorten buiten de gemeentegrenzen, terwijl o.a. zoekgebied 8 zeer veel invloed zal ondervinden op dit vlak. Het gebied direct ten oosten van zoekgebied 8 (de Bokhovense polder) is een weidevogelgebied. In dit weidevogelgebied leeft onder andere de grutto, kieviet, tureluur en wulp welke hier ook broedgebied hebben. Ook is Bokhoven woonplaats van meerdere steenuilen. Enige tijd geleden is bijvoorbeeld ook de (zeldzame) zwarte ooievaar gezien in Bokhoven. De polder wordt eveneens door een sprong reeën als foerageergebied en schuilplaats gebruikt. Bijzonder is ook de aanwezigheid van een koppel patrijzen, die tussen de Bokhovense Polder en de Bokhovens Waard trekken.

Er zal onderzoek moeten worden gedaan naar het effect op vogels en andere dieren buiten de gemeentegrenzen alvorens men een afweging kan maken over de zoekgebieden.

3.4.1.1 Geluid

VERBAB ziet graag dat bij het meten van de geluidbelasting ook Lmax als criterium wordt meegenomen. Lmax is nuttig voor het identificeren van specifieke momenten waarop windturbines mogelijk meer geluid produceren dan normaal, wat kan helpen bij het diagnosticeren van problemen of het beoordelen van de impact van piekgeluiden op de omgeving. Omdat er in het algemeen verondersteld wordt dat Lden en Lmax dezelfde waarden opleveren onderstaand een toelichting welke duidelijk maakt wat de toegevoegde waarde (voorkomen verder overlast) van een Lmax meeting is.

Aspect	Lden	Lmax
Definitie	Lden staat voor "Level day-evening-night" en is een gemiddelde geluidsniveau over een hele dag, met extra gewicht voor geluid tijdens de avond en nacht om rekening te houden met de grotere gevoeligheid voor geluid tijdens deze periodes.	Lmax staat voor "Maximum Level" en is de hoogste geluidsdrukniveau die gedurende een bepaalde meetperiode wordt geregistreerd.
Tijdsperiode	Meet over een hele dag (24 uur) met verschillende gewichten voor dag (07:00-19:00), avond (19:00-23:00) en nacht (23:00-07:00).	Meet het maximale geluidsniveau op elk moment tijdens de meetperiode, ongeacht de duur.

Toepassing	Wordt vaak gebruikt voor het beoordelen van langdurige blootstelling aan geluid en de algemene geluidsbelasting in een omgeving.	Wordt gebruikt om piekniveaus van geluid te identificeren, wat vooral belangrijk kan zijn voor het beoordelen van plotselinge of scherpe geluiden.
Gebruik bij windturbines	Kan worden gebruikt om de algemene geluidsimpact van windturbines op de omgeving te beoordelen.	Kan worden gebruikt om piekgeluiden van windturbines te identificeren, zoals die veroorzaakt door mechanische onderdelen of specifieke windomstandigheden.

Een geluidsbron dat storend geluid produceert (zoals een windturbine) kan niet los worden gezien van omgevingsgeluid. Een turbine in een geluidsarme omgeving (zoals open polderlandschap met een aangrenzend dorp) geeft meer overlast dan een turbine die direct langs de snelweg geplaatst wordt. Dit geldt vanzelfsprekend niet alleen voor stilte- en natuurgebieden binnen de gemeentegrenzen, maar ook voor natuurgebieden buiten de gemeentegrenzen, zoals bijvoorbeeld het natuurgebied 'Bokhovense Waard' (behorend tot Natuurnetwerk Brabant), dat nu volledig ontbreekt op de kaarten.

3.4.1.3 Toetsingskader

Het voorstel van staatssecretaris Chris Janssen geeft aan dat een minimum afstandsnorm van 4 keer de tiphoogte aangehouden zou moeten worden. Wordt deze afstandsnorm gehanteerd?

3.4.1.3 Toetsingskader

In deze passage lijkt het dat Gemeente Heusden alsnog zelf normen voor hinder, geluid en gezondheidsschade zal opstellen. In eerdere gesprekken tussen VERBAB en wethouder van den Bosch is duidelijk toegezegd dat gemeente Heusden niet zelf afstandsnormen zou bedenken in dit kader. Er is toegezegd dat men zou wachten tot de landelijke normen beschikbaar zouden zijn. Dat deze landelijke normen nu opnieuw uitgesteld zijn, mag geen reden zijn om zelf afstandsnormen te formuleren en gaat in tegen een eerder gemaakte afspraak.

3.4.2.2 Beoordelingscriterium en effectbeoordeling

Onduidelijk is hoe het aantal woningen dat last ondervindt van slagschaduw wordt meegenomen in de statistiek. De wijze waarop de norm wordt bepaald kan zeer nadelig zijn voor inwoners van het buitengebied.

3.6.1.1 Gebiedsbescherming

De realisatie van een Nevengeul in de Bokhovens Waard heeft tot doel de ecologische waarde van de omgeving te verbeteren. Het gebied is onderdeel van het Natuur Netwerk Brabant en moet daarom mee beschouwd worden.

Tevens wijzen wij erop dat er een bescherming (Besluit algemene regels ruimtelijke ordening) van andere aard op een deel van de Bokhovens Polder geldt:

- 1 De reserveringsgebieden voor de lange termijn voor de Rijntakken zijn de locaties, bestaande uit het retentiegebied in de Rijnstrangen, de hoogwatergeul bij Deventer, de dijkteruglegging Brakel, de dijkteruglegging Oosterhout, de dijkteruglegging Loenen en de hoogwatergeul Varik-Heesselt, waarvan de geometrische begrenzing bij ministeriële regeling is vastgelegd.
- 2 De reserveringsgebieden voor de lange termijn voor de Maas zijn de locaties, bestaande uit de dijkverlegging **Bokhoven**, de dijkverlegging Kraaijenbergse Plassen, het retentiegebied Kraaijenbergse Plassen-west, het retentiegebied Keent Zuid bij Reek, de retentiegebieden dijkverlegging Overasselt, de dijkverlegging Alem, de dijkverlegging Moordhuizen, de dijkverleggingen Hedel en de dijkverleggingen Noorzijde Bergsche Maas, waarvan de geometrische begrenzing bij ministeriële regeling is vastgelegd.

3.7 Landschap

VERBAB ziet graag dat er voor de te realiseren energiehubs visualisaties worden uitgewerkt en dat deze als onderwerp van de afstemmingen met de "Betrokken partijen" worden meegenomen.

3.7.1 Toetsingskader

Genoemd wordt dat "per herkend aspect is gestreefd om onderliggend landschappelijk beleid te betrekken. Dit beleid geeft de uitgangspunten en **kan** in het planMER leiden tot de beoordelingsklassen." VERBAB stelt voor dat dit sowieso gebeurd.

3.7.2 Beoordelingscriterium en effectbeoordeling

Het plaatsen van een energiehubs in een open poldergebied kan verschillende effecten hebben op de landschappelijke structuren. De volgende effecten kunnen van toepassing zijn:

1. Verandering in Landgebruik: De aanleg van een energiehubs leidt tot een verandering in het landgebruik. Agrarische gronden worden omgezet in industriële zones, wat de bestaande landschappelijke structuur aanzienlijk kan wijzigen. Daar is zeker sprake van als er een energiehubs wordt gerealiseerd. In een eerdere reactie verwezen wij naar Energiepark Haringvliet Zuid waar de omvang van een hub welke qua omvang vergelijkbaar is met de plannen van de gemeente Heusden.

2. **Infrastructuurontwikkeling:** Er zal nieuwe infrastructuur moeten worden aangelegd, zoals wegen en leidingen, om de energiehubs te ondersteunen. Dit kan leiden tot fragmentatie van het landschap en verstoring van bestaande ecologische corridors. Ook deze aanpassingen zullen een effect hebben op de omgeving.
3. **Visuele Impact:** Energiehubs omvatten windturbines, zonnevelden, een accupark en beveiligingsmaatregelen (geen zonnepark zonder hekwerken en camera's) die de visuele eenheid van het open polderlandschap verstoren. Dit heeft invloed op het landschappelijke karakter en de esthetische waarde van het gebied.
4. **Ecologische Effecten:** De bouw en het onderhoud van een energiehubs hebben invloed op lokale ecosystemen. Dit leidt tot verlies van habitat, verstoring van wilde dieren en veranderingen in hydrologische patronen.
5. **Economische Invloed:** Hoewel het niet direct een landschappelijk effect is, kan de komst van een energiehubs economische veranderingen teweegbrengen, zoals nieuwe werkgelegenheid en economische groei, wat op zijn beurt weer invloed kan hebben op de landschappelijke structuur door verdere ontwikkeling en verstedelijking.
6. **Ruimtelijke Ordening:** De plaatsing van een energiehubs kan leiden tot herzieningen in ruimtelijke ordeningsplannen, wat ongetwijfeld resulteert in nieuwe regelgeving en richtlijnen voor landgebruik in het gebied.

Het is belangrijk om een grondige milieueffectbeoordeling uit te voeren en betrokken partijen, zoals lokale gemeenschappen en milieuorganisaties, te raadplegen om de potentiële effecten te begrijpen en mitigatiemaatregelen te ontwikkelen.

3.8.1.1 Cultuurhistorische gebieden en objecten

N.a.v. een zienswijze op de concept NRD staat Bokhoven inmiddels benoemd als 'Rijksbeschermd stadsgezicht', wij danken u voor deze toevoeging.

Maar deze zin dekt onvoldoende de status van beschermd dorpsgezicht van Bokhoven. In het 'Bestemmingsplan Kom Bokhoven (1990)' is omschreven dat de gehele kom van Bokhoven is aangemerkt als beschermd dorpsgezicht. Niet alleen de dorpskern is een beschermd gezicht, maar ook de zichtlijnen over de polders zijn een belangrijk onderdeel van deze status:

Dit besluit is tot stand gekomen om het kleine dorp Bokhoven te beschermen.

Citaat: 'Bokhoven is een dorp, en dat moet dat blijven'.

De volgende passages uit het bestemmingsplan Bokhoven (1990) zijn ondersteunen deze stelling:

- 2.2.7 Conclusies voor de planopzet: 'Het bijzondere van Bokhoven is de relatief compacte, kleinschalige structuur omgeven door grootschalig open landschap'
- 3.6 Conclusies voor de planopzet: 'In groter verband vervult Bokhoven een recreatieve functie met een kleinschalig kader van cultuurhistorie, water en ruimte. Het beleid is gericht op een consolidatie van deze functie'. 'Bokhoven kent een aanwijzing als gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Te samen met het bijzondere welstandstoezicht zullen ook voor de toekomst de cultuurhistorische waarden beschermd worden'. 'Gezien de bijzondere kwaliteiten van Bokhoven vloeit als hoofdconclusie uit dat het wenselijk is voor Bokhoven een sterk conserverend beleid te

voeren en dat het onderhavige bestemmingsplan een beheersmatig karakter krijgt.'

- 4.2 Doelstellingen en randvoorwaarden: 2. 'Bescherming van de ruimtelijke karakteristieken en beeldkwaliteiten staat in Bokhoven voorop, in samenhang met de ontwikkeling van de groene hoofdstructuur langs de Maas en met de landschappelijke verbetering aan de west en zuidrand van het dorp.'

- 4.4.1. Inleiding Ruimtelijk en functioneel toekomstbeeld: 'De belangrijkste ruimtelijke karakteristiek van Bokhoven aan de Maas is de afwisseling van losse, dorpse bebouwing en onbebouwde openplekken aan het historische wegenpatroon. Daardoor is het omgevend landschap – de rivier, de dijken en de polder – overal in het dorp voelbaar en zichtbaar. Gezien het belang en vanwege deze mengeling van historie en landschap is gekozen voor een 'cultuurhistorische en landschappelijke waardekaart', als basis voor de ontwikkeling van Bokhoven in bredere zin.

- 4.4.2 Cultuurhistorische en landschappelijke waardekaart: 'De meest bepalende karakteristieken op deze kaart zijn: De landschappelijke zichtlijnen over de Maas en via het dorp naar de zuidelijke polder' -etc. 'Zoals reeds vermeld is deze kaart juridisch bindend als het gaat om behoud van genoemde waarden en kaderstellend als het gaat om nieuwe ontwikkelingen.'

Ook de meeste recente visie op dit gebied, de 'Ontwerp-omgevingsvisie 's-Hertogenbosch' (december 2024) is duidelijk over de visie op Bokhoven en het omliggende landschap:

'Voor Bokhoven, Gewande en Oud-Empel geldt dat we de authenticiteit van deze buurtschappen koesteren. Mogelijkheden voor uitbreiding bieden we niet. Ook zijn de inbreidingsmogelijkheden beperkt, mede vanwege de status als beschermd dorpsgezicht. Ruimte voor ontwikkeling vraagt om zorgvuldige landschappelijke invulling, met bescherming van zichtlijnen.'

3.10 Recreatie

De aantrekkingskracht van Bokhoven voor recreanten is aanzienlijk. De rust en weidsheid van Bokhoven vormen reden voor veel recreanten voor een bezoekje. De impact van een energiehub in de Bokhovens Polder op het aantal recreanten laat zich raden. Het effect zal in Heusden niet gevoeld worden maar in 's-Hertogenbosch des te meer.

3.12 Mitigerende maatregelen

Uiteraard is het belangrijk alle aandacht te geven aan het voorkomen van overlast, maar er zouden ook mitigerende maatregelen afgedwongen moeten worden bij overtreden van de overeengekomen 'overlast' grenswaarden. In dat verband zou bijvoorbeeld het meerdere malen overschrijden van een Lmax moeten leiden tot stilzetten van een turbine en herstel van de oorzaak.

A.4.1 Kadernotitie windenergie

De gemeente 's-Hertogenbosch hanteert een afstandsnorm van minimaal 1000 meter. Mogen de bewoners van 's-Hertogenbosch ervan uitgaan dat deze norm door Heusden wordt gerespecteerd daar waar het een eventuele realisatie van een energiehub in zoekgebied 8 betreft?

Windenergie Heusden Participatieplan

1.1 Uitgangspunten

Op welke wijze wordt de Overlegpartners de gelegenheid geboden deel te nemen en inbreng te geven? Zie onze reactie op 1.4.1 Betrokken partijen.

VERBAB blijft moeite houden met de aanduiding Inwoners. De betrokkenheid van de direct betrokken niet-inwoners van Heusden zou meer aandacht moeten krijgen. Zeker in een numeriek vergelijk voor zoekgebied 8 geldt dat de te verwachten overlast juist de inwoners van andere gemeenten treft en in beperkte mate inwoners van Heusden.

2.3 Fase 2: Onderzoekfase (t/m tweede kwartaal 2026)

VERBAB heeft grote bezwaren tegen het hanteren van een (ongecontroleerde) online enquête. Uiteraard is het belangrijk dat iedereen z'n zegje kan doen, maar in de gegeven omstandigheden kan het niet zo zijn dat de ge-enquêteerden die ver van een zoekgebied wonen een statistische waarheid neerleggen die bepalend is voor de direct betrokkenen.

2.3.3 Bijeenkomst klankbordgroep

VERBAB ziet zich graag vertegenwoordigt in de klankbordgroep.

2.5 Inzet communicatiemiddelen

De gemeente houdt haar inwoners op de hoogte etc. Wat mogen potentieel direct betrokken niet-inwoners van Heusden verwachten? Welke inspanningen doet Heusden om deze groep te bereiken / betrekken?